

Як скласти план дій щодо надолуження навчальних втрат

Освітні втрати накопичуються і поглиблюються, якщо вчасно не вжити ефективних заходів для їх подолання

Українські діти як невід’ємна частина нашого суспільства разом із дорослими зазнали важких матеріальних та духовних втрат за останні роки, пов’язаних, в першу чергу, з війною.

Якщо говорити про дітей-школярів, то для них дуже серйозним викликом, проблемним життєвим тестом на «здобуття знань», права на якісну освіту, витримку стало таке негативне явище як навчальні втрати (невідповідність знань між компетентностями і реальними знаннями й вміннями) та їх подолання. Разом із учнями «утримують освітній фронт» педагоги.

Як допомогти усім зацікавленим у вирішенні цього «нестандартного» питання, складної проблеми, і хоча б послабити її тенденції, оскільки надолуження освітніх втрат в Україні не є миттєвим процесом, а вимагає довготривалої роботи та взаємодії держави, освіти, батьків та суспільства.

Пропонуємо декілька лайфхаків, які, на нашу думку, стануть корисними під час виконання цієї важливої, вкрай необхідної, актуальної сьогодні роботи.

- ***Розпочнемо зі світової проблеми. Ми не одні...***

Щоб надолужити освітні втрати, викликані пандемією COVID-19, у різних країнах світу за результатами опитування ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світового банку підійшли по-різному: скоротили канікули, скасували додаткові канікули, ввели заняття щосуботи та на канікулах, відкрили літні школи тощо. З’явилися альтернативні заклади та «прискорена освіта»(Афганістан, Бразилія), додаткове дистанційне навчання(Індія, Палестина), корекційні програми (Зімбабве), адаптивне навчання (учнів ділять на групи не за класами, а за компетенціями в певні дні занять, Камбоджі). У Великій Британії прийнято Національну програму з репетиторства, подовжено навчальний день; учителі проводять індивідуальні консультації після уроків.

Ми розуміємо, що навчальні втрати в освіті були завжди. Наприклад, канікули (особливо літні, які тривають три місяці). Для українських здобувачів освіти навчальні втрати «поглибилися» і «розширилися», отримавши ще і «гіркі уроки» воєнного часу.

- **Що ж таке освітні (навчальні) втрати?**

Українські освітяни доволіно вживають ці терміни, часто синонімізуючи їх зміст, інколи навпаки, розрізняючи:

- освітні втрати, втрати в освіті;
- навчальні втрати, втрата навчання, втрати в навчанні;
- навчальні прогалини, прогалини в навчанні;
- освітні розриви, розриви в результатах навчання, розриви в навчальних досягненнях, розриви в успішності;
- незавершене навчання;
- недоотримані знання.

Найчастіше вживаються поняття **«освітні втрати»**(умовно можна виділити *три взаємопов'язані компоненти*: навчальні втрати у розумінні умінь, навичок, ставлень; виховні втрати; зниження темпу розвитку особистості) та **«навчальні втрати»**, які розуміють як:

- втрату знань і навичок або відхилення в академічному прогресі, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо;
- втрату раніше здобутих знань, коли учні, які досягли певного прогресу в навчанні, погіршують свою успішність (тимчасова перерва, наприклад, літні канікули);
- різницю між тим, чого навчився учень, тобто досягнутим ним академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо).

Стає очевидним, що навчальні втрати розуміють як втрати внаслідок забування вже вивченого, і як недоотримання того, що мало б бути досягнутим у навчанні.

- * *Навчальні втрати - будь-які втрати знань, умінь, навичок або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного учня.*

Такі втрати виникають як наслідок тривалих пропусків занять, неефективного викладання, значних незапланованих перерв у навчанні, пов'язаних із війнами, природними стихіями тощо. Вони також зумовлюють поглиблення ще одного негативного явища – **навчальних розривів**.

- * *Навчальні розриви – значна та стійка різниця в академічній успішності між різними групами(категоріями) учнівства (хлопці – дівчата, місто - село, родини з вищими і нижчими рівнями життя тощо).*

Тривалі перерви в навчанні можуть суттєво поглибити наявні розриви, які, у свою чергу, вплинуть на поглиблення навчальних втрат.

- ***Як з'ясувати освітні (навчальні) втрати та як їх виміряти?***

В Україні це питання носить проблематичний характер: не існує централізованої, систематичної бази даних щодо успішності здобувачів освіти на різних рівнях. Зазвичай бралися до уваги результати ДПА (4, 9 класи), ЗНО (11 клас). Серед моніторингових досліджень якості освіти, які проводились в Україні до 2020 року, найбільш об'єктивні та повні дані дало міжнародне дослідження PISA та ЗЗМЯПО.

Щоб виявити, чи було досягнуто очікуваного результату, слід розробити якісний діагностичний інструмент, орієнтований на вимірювання конкретних показників. Недоотримання учнями балів за підсумками тестування з використанням такого інструмента може свідчити про навчальні втрати. Також результати тестування можуть визначити обсяг того матеріалу, який не було засвоєно учнями. **І саме наявність незасвоєння можна назвати «навчальними прогалинами», «прогалинами у навчанні».** Надолуження цих прогалин і буде подоланням освітніх втрат.

Визначення рівня навчальних втрат є першочерговим завданням, без виконання якого подолання прогалин у знаннях учнів з певних предметів неможливе. Необхідно здійснити якісну діагностику рівня успішності учнів для розуміння глибини й складності проблеми, виявити теми, які учні недовчили, та на які варто звернути найбільшу увагу. І лише після цього, спираючись на отримані результати, можливо здійснювати певні кроки, обирати шляхи та методики подолання навчальних втрат.

Важливо поєднувати різні види (формульальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне), формати (тести, контрольні роботи з різнорівневими завданнями, самостійні роботи, різного виду диктанти, складання аналітичних та узагальнюючих таблиць чи схем тощо), техніки (самооцінювання, спостереження, аналіз тощо) оцінювання.

Поради практиків: Можна скористатися діагностичними тестами з математики та української мови для учнів 5, 7, 9 класів, розміщених на **сайті Всеукраїнської школи онлайн.**

Для учнів 10-11 класів можна використати завдання ЗНО/ НМТ попередніх років (завдання з автоматизованою перевіркою є, наприклад, на [сайті osvita.ua](http://osvita.ua)).

Власні завдання можна створювати в Google-формах, а також на спеціальних платформах, наприклад, Classtime.com., Moodle, Edpuzzle, Claroline, Kahoot, ATutor, онлайн-дошці Padlet, «На урок», «Всеосвіта» тощо.

Отримавши результати діагностування, необхідно разом з учнями сформулювати завдання, урахувавши наступне:

- визначити теми (розділи, області, зони, напрями), які потребують найбільшої уваги, удосконалення;
- обрати ресурси для вирішення завдань;
- розробити план конкретних дій, указавши терміни.

Пропонуємо до зазначеного додати коротку карту рівня опорних знань, до якої включити найголовніші теми, правила, формули, без володіння якими учні не зможуть навчатися в наступному класі (наприклад, у форму учнівського портфолію).

Станом на сьогодні під час складання самого плану надолуження освітніх втрат безпосередньо можна скористатися прикладами запропонованих шаблонів уроків з української мови та літератури, розроблених Ігорем Хворостяним («Подолання освітніх втрат з української мови та літератури в 5-11 класах». Методичні рекомендації. Приклади уроків. Клуб НУШ, Міжнародний фонд «Відродження»).

- ***Найпершими помічниками в компенсації втрат у навчанні мають стати вчителі***

Безсумнівно, всі розуміють, що у вкрай складних умовах педагоги роблять все, щоб надати учням якісну освіту. Надолуження навчальних прогалин у знаннях з різних предметів вимагає індивідуального підходу, активної систематичної та цілеспрямованої праці.

Зрозуміло, що важко визначити загальні пріоритети для всіх, а тим паче «підлаштувати» їх до кожного (з різним рівнем як опорних знань, так і прогалин) учня. Однак декілька порад, пропозицій, лайфхаків як теоретичних, так і з досвіду роботи, можна запропонувати:

- * *постійне та систематичне підвищення професійного розвитку:*
 - вивчення сучасних підходів та методик викладання предмету;

- участь у професійних семінарах, вебінарах, тренінгах, конференціях, курсах;
- * *використання інтерактивних технологій:*
 - комп'ютерні програми, електронні платформи;
 - мобільні додатки;
 - онлайн-ресурси, навчальні відео;
- * *розробка диференційованих завдань:*
 - індивідуальні плани навчання та індивідуальні консультації;
 - додаткова підтримка дітей з різним рівнем підготовки, потреб, компетентностей та можливостей;
- * *співпраця з колегами:*
 - обмін досвідом, матеріалами та ресурсами;
 - проведення засідань творчих груп, об'єднань з різних предметів;
 - розробка спільних освітніх проєктів;
- * *залучення батьків до вирішення зазначеної проблеми:*
 - організація спокійного, зручного місця для навчання;
 - погодження розкладу занять для вивчення та надолуження навчального матеріалу та дозвілля (відпочинку) дітей;
 - допомога у виконанні домашніх завдань;

А також пам'ятаймо, що гнучкість та мобільність навчального процесу – запорука успіху. Що можна зробити швидко та ефективно:

1. Позитивна мотивація сприяє активному навчанню та бажанню надолужити втрачене.
2. Дуже важливо - емоційний стан: підвищуймо власну емоційну стійкість та навчаймо учнів керувати власними емоціями.
3. Все починається з моніторингу. Необхідно визначити «об'єми» засвоєного та втраченого, на основі чого скласти коригувальні плани.
4. Уникати непомірного навантаження, щоб діти не втрачали мотивацію: теми подавати дозовано, порціями, блоками (учні мають досягти певного рівня); враховувати обсяги та складність матеріалу.
5. Застосовувати методи інтерактивного навчання (інтерактивні тести, які дозволять учням удосконалювати свої навички у віддаленому форматі), відеоконсультації, міжпредметну інтеграцію .
6. Організувати самостійну роботу учнів, створювати віртуальні класи та залучати їх учнів до активної роботи.

7. Готувати креативні диференційовані домашні завдання, завдання на вибір, групові завдання (для комунікації між учнями), проєкти.
8. Зосереджувати увагу на головному: відпрацюймо навички (дати матеріалу менше та відпрацювати його більш поглиблено практично).
9. Можна проводити вирівнювальні заняття щодо конкретної компетентності (наприклад, читацької, математичної, екологічної тощо).
10. Використовувати уроки, які підготовлено вчителями-предметниками міста Одеси, розміщені на сайті Департаменту освіти та науки Одеської міської ради в розділі «Дистанційна освіта»; матеріали сайту «Український філолог Одеси» (керівник Максютіна О.Г., учитель української мови та літератури Одеського ліцею № 38), онлайн – дошки Padlet (керівник учитель зарубіжної літератури Одеського ліцею № 82 Сухініна І.В.).
11. На сайті Комунальної установи «Одеський центр професійного розвитку педагогічних працівників» у рубриці «Надолуження освітніх втрат» розміщені напрацювання творчих груп, окремих педагогів щодо реалізації питання, яке розглядається. Також пропонуємо випуски онлайн-журналу «Педагогічний тезаурус» Долучаймося, ділімося своїм досвідом!

Звертаємо увагу на перевагу методів, прийомів і форм навчання, які будуть цікавими учням та залучатимуть їх до значущого й цілеспрямованого використання вже отриманих знань й умінь. *«Що допомогло мені краще засвоїти ту чи іншу тему? Яка сукупність мотивів, дій, інструментів «працює» саме для мене?».*

Ці запитання та відповіді на них нададуть учням впевненості у своїх силах, змотивують до навчання, в такому разі, сподіваємось, і до надолуження втраченого.

Використані матеріали:

- Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Ганна Бичко, Василь Терещенко. Український центр оцінювання якості освіти
- Методичні рекомендації «Подолання освітніх втрат з української мови та літератури в 5-11 класах». Міжнародний фонд «Відродження». Клуб НУШ.
- Інтернет- ресурс